

УДК 7.026:94(477-25):930.2

О. Р. Горбик,*Кандидат архітектури, доцент кафедри дизайну,
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»,***О. В. Дончук,***менеджер міжнародного туризму*

**НОВА ВЕРСІЯ ТЛУМАЧЕННЯ ІМЕНІ ХОРИВ,
ОДНОГО ІЗ БРАТІВ – ЗАСНОВНИКІВ КИЄВА
ТА ТЕКСТОВОЇ МОДЕЛІ ЙОГО БОЙОВОГО СИМВОЛА
В АСПЕКТІ РЕТРОСПЕКТИВНОГО ПРОТОДИЗАЙНУ**

Анотація: в статті подаються нові версії гіпотези тлумачення давньо-слов'янського імені Хорив, молодшого із братів–засновників Києва від назви бойового символу–«хоругва», яку з почесною носив князь. Розглядається можливість походження імені – прізвиська із слова «хоругва» в сучасному українському значенні «хоружний», тоб-то прапорonosець. Розроблені варіанти текстових моделей хоругви з позицій ретроспективного протодизайну з метою подальших графічних і реальних відтворень.

Ключові слова: археологічні знахідки, бойовий символ, варіант, версія, гіпотеза, град, зброя, засновник, історія, Київ, Кий, князь, корогва, легенда, літопис, Либідь, місто, модель, прослов'яни, ретроспективний протодизайн, стяг, тотальний дизайн, Україна, Хорив, хоругва, хоружний, Щек.

Вступ. Вихідні передумови. В діючому на кафедрі дизайну Інженерно-технологічного інституту Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» Студентському науково-навчальному виробничому підрозділі (СННП) «Майстерня» останніми роками розробляється науково-дослідна тематика, що присвячена новому, запропонованому нами напряму багатогранного сучасного дизайну, який визначемо, як «ретроспективний протодизайн». Цей напрям зосереджується на створенні реальних моделей речей і предметів історичних доіндустріальних епох методами, засобами та інструментами саме тих часів [3-5, 7].

Методично, після обрання тематики розробки, необхідно на першому етапі створити текстову, описову модель елементів ретроспективного протодизайну, до початку виконання графічних пропозицій та реальних відтворень. Для текстової моделі обираються відомі історичні або легендарні події, але пропонується їх трактовка з урахуванням можливостей тодішніх технологій виробництва. Новий підхід, з позицій ретроспективного

протодизайну, відрізняється від традицій історичної науки, що базувалися на фактичному повторюванні раніше відомих фактів, без доповнення їх.

Дизайнери, на відміну від істориків, займаються проектуванням нових, реновацією, реконструкцією, реставрацією старих речей, тоб-то для них характерні творчі інноваційні методи. Саме такий підхід, на нашу думку, може дозволити віднайдення нових гіпотез та версій, навіть здавалося б, з добре засвоєних з шкільної парти історичних фактів. Наприклад, розробляючи тематику ретроспективного моделювання протодизайну речей і родових символів та озброєння періоду заснування Києва, ми, неочікувано для себе, змогли запропонувати нові гіпотези щодо походження та значення імен засновників града: братів Кия, Щека, Хорива, сестри Либідь [3-5, 7].

В попередніх наших статтях [3-5] ми зупинилися на нових версіях можливого походження і значення імен Кий і Щек – старших братів-засновників Києва. Вважаємо, що ці імена походять від назв видів улюбленої зброї, якою користувалися брати. Бойове прізвисько - ім'я старшого з братів Кия походить від найдавнішого, найпоширеного в період «кам'яного віку», знаряддя праці – зброї, палиці – кия. Першокнязь-засновник міг отримати таку кличку войовничу, бо весь час перебував з києм, із зрозумілих причин:

- це була його улюблена персональна зброя;
- князь був славетним чемпіоном тих часів у змаганнях і боях на киях;
- він міг бути пораненим у ногу, змолоду, у героїчній битві, шкутильгав, як інвалід, постійно ходив з києм;
- вождь слов'янських племен вів їх довгим шляхом, будучи найстаршим, тоб-то престарілим, і міг ходити тільки спираючись на кий-посох;
- суровий лідер і суддя карав києм непослухів і злочинців, лякав і приголомшував одноплемінників та ворогів;
- прикрашений, коштовний кий був його родовим символом влади, що переходив у спадкоємність, або до нового обраного на віче-раді володаря тощо [3, 4].

В часи первісного суспільства, коли праслов'янські вожді засновували поселення на пагорбах Києвиці, Щекавиці, Хоревіці та поблизу річки Либідь [10], вже було зроблене одне з перших великих відкриттів людиною, конкретно: поєднання двох примітивних знарядь праці і зброї у більш складний прилад, в якому камінь прив'язувався до держака і були створені: молот, сокира, келеп, чекан. Останній, у той період, був страшною зброєю, пристосованою для ударів по голові тварини, або супротивника, після тривалого чекання із засідки. Це могло бути своєрідною тактичною знахідкою давніх слов'ян, а саме: група, рід, плем'я найсильніших, найкращих мисливці-

бійців, озброєних чеканами, очолюваних славетним, сильним лідером, наносили вирішальний удар в напружений момент полювання або битви.

Слово (корінь слова) «чек» стародавнього походження і вживається у індо-європейських мовах у багатьох значеннях, наприклад, чекати, перевіряти, контролювати, рахувати, затримувати і т.д. В українській і, напевно, у праслов'янській мовах звуки «щ» і «ч» легко переходили одна в одну. Яскравий приклад де «щ» переходить у «ч» - відмінення слова «що» (чого, чому, чим... і т.д.). В різних діалектах племін (полян, сіверян, древлян та ін.).

Слова «чек» і «щек» могли легко взаємозамінюватися, або вживатися одночасно в єдиному значенні.

Виходячи з вищенаведеного, вважаємо, що бойову кличку- ім'я Щек (Чек) середній із братів - засновників Києва, міг отримати з таких причин [5, 7]:

- улюбленою зброєю князя, якою він майстерно, по-чемпіонськи володів був чекан (щекан);
- вождь міг керувати групою бійців, озброєних чеканами (щеканами), що нападали у вирішальний момент битви, після чекання у засідках;
- він був найкращим майстром, котрий володів чеканкою по каменю та виготовленням чеканів (щеканів);
- князь міг відповідати за охорону племен, контролюючи, перевіряючи, затримуючи сторонніх на межах таборів-поселень;
- воєнначальник міг бути, скажімо, підскарбієм, що контролював, перераховував, зберігав і розподіляв здобич, полонених, майно, їжу, одяг, взуття тощо.

У вказаних попередніх статтях були описанні текстові ретроспективно – протодизайнерські варіанти моделей князівських кия і чекана, від яких, гіпотетично, походять їх імена.

Формулювання мети статті, постановка завдання. Стисле дослідження має за мету, що виражена у вигляді завдання, наступне:

- на основі запропонованих нових версій гіпотези походження і значення імені молодшого брата, засновника поселення на горі Хоривиці в Києві – Хорива, розробити текстові моделі варіантів ретроспективного протодизайну його бойового символу – знака «корогви», або «хоругви», від якого, гіпотетично, походить кличка-ім'я князя, для наступного детального графічного і матеріального відображення.

Виклад методики та результатів дослідження. Якщо імена засновників Києва, старшого брата Кия та середнього Щека могли походити від назв старослов'янських видів зброї, відповідно кия і чекана, то, беремо на себе сміливість стверджувати, що бойова кличка-ім'я Хорив, молодшого з братів-засновників, аналогічного походження.

За нашою гіпотезою, перекласти з давньослов'янської мови бойове прізвисько Хорив можна, як прапороносець, або , краще , хоружний , тобто воїн, який носив і відповідав за корогву, чи хоругву. Ці терміни дуже старовинного походження. Первісне суспільство праслов'ян, ще не знало тканин, а одяг, взуття, шапки, навіть житло у нашому прохолодному кліматі робилися з шкір тварин. Вполювавши тварину, першим ділом, потрібно було стягти з неї шкіру та повісити її для просушки на високі кії-кілки, встромлені у землю на відкритій місцині. Це, відповідно і вірогідно, були «стяги з мамонта», «стяги з корогви», «стяги з кабана», «стяги з оленя», «стяги з кози» і т.д.

Згадаємо, що у сучасних народів, котрі живуть з полювання і рибальства (чукчі, ескімоси та ін.), наявність у чумі або іглі великої кількості шкіри, було ознакою заможності та спритності володаря, як мисливця.

Аналогічно, у праслов'ян стяги були вартісною частиною здобичі. Просушувати шкури можна було тільки на відкритій місцевості, де їх здалеку розпізнавали супротивники що могли мати намір поцупити та захопити стяги. Тому, біля них, до розподілу шкір між одноплемінниками, постійно чергував один з вождів та група охоронців-бійців, які хоронили (оберігали) власність племені або роду. Самі воїни хоронилися у засідках, у т.ч. від негоди. Їх головним завданням було: будь за яку ціну зберегти стяги від захопленням ворогом. Поступово «стяги з корогв» стали символами-прапорами племені або роду, їх головним статком, які не можна було не хоронити (оберігати).

Найкращими знаменами були «стяги з корогв», значно легші ніж «стяги з мамонта» не такі бридкі, як «стяги з кабана», не такі легко пошкодзовані, як з оленя, або кози. Проте, в швидкоплинних умовах бою виговорити словосполучення «стяг з корогви» важко, тому воїни кричали скорочено, або, просто, стяг, або корогва, хоругва. Первинна назва тварини корога, звучала як корогва , по складах : ко-рог-ва, що значило копитна, рогата , жіночого роду. Не відволікаючись сильно від основної теми, звернемо увагу, що майже усі назви свійських копитних в українській мові, починається з «ко-», а наступні склади легко розшифровуються, наприклад, коні, козел, кобила, коза тощо, а вживання складів «кі-», (кінь), «ка-» (кабан) вказують на особливості цих істот.

Звук «к» в діалектних племінних говірках, часто, змінювалися на «х» і навпаки, характерним прикладом може бути відмінення українського слова «хто» (кого, кому, ким і т.д.). Випадання звуку «г» та зміни «о» на «и» також характерне для слов'янських мов. Впевнені, що багато хто із знавців української мови, не знайдуть нічого спільного у словах корогва і хоружний, не прослідкувавши розвиток термінів: корогва, хоругва, хоружний. Навіть зв'язок термінів «хоругва» і «хоружний» видається малозрозумілим сучасникам, але козакам, які розмовляли староукраїнською мовою, були очевидно, що

хоружний, це той старшина, хто хоронить, виносить і відповідає особисто за хоругву, найважливіший полковий або військовий символ, котрий ніколи не міг бути захоплений ворогом.

Так само стародавні слов'янські ратники, розмовляючи невідомою зараз мовою, або на її племінних говірка, за законами тодішнього творення слів, легко розуміли, що «Хорив» - це один з вождів, який виконував функції охорони, виносу хоругви, або короги, головного народного символу багатства.

Навіть, якщо слов'янське переселення у Придніпров'я відбувалося у пізніший період кочового скотарства, то саме кількість корів у череді племені, або роду, та кількість стягів з них означали або заможність, або бідність. Закривавлені, чи пофарбовані «стяги з короги», могли перелякати ворогів, мовляв: «Дивіться нас багато, от скільки у нас хоругв! Ми переможемо і заберемо ваші!». Своєму війську кількість стягів говорила: «Вперед! Нас багато, ми захистимо наш статок, наші хоругви та заберемо чужі!».

Звісно, величне знамено племені праслов'ян міг носити тільки дуже фізично сильний і найповажніший князь-воїн, що також відповідав за хороніння інших короги, хоругв, який і отримав почесну бойову кличку – ім'я Хорив. Це був той самий менший із братів, хто при заснуванні Києва тимчасово оселився на горі Хоревиці, а потім, згідно з «Велесовою книгою» [2] повів свої племена на південь, де і досі мешкають болгари, серби, македонці, черногорці, словени, та, можливо названі його ім'ям, хорвати.

Вкажемо, що праслов'янська мова мертва: не має жодного представника, хто нею розмовляв би. Вона, на відміну від латини, давньогрецької, шумерської, давньоєгипетської та ін., не записана, тому ніхто достеменно не знає, ні правил складання речень, ні точного звучання та значення слів, побудов нових термінів тощо. Більшість попередніх дослідників, з тих, хто відстоював достовірність історії про заснування Києва, вважали, що:

- імена братів (Кий, Щек, Хорив) походили з мов давніх сусідніх, або віддалених народів, якими і була заснована наша столиця, хоча в сучасних мовах їх нащадків такі імена відсутні;

- імена засновників давньослов'янського походження, але не зрозумілі нам.

Великий Нестор в літопису подає багато власних імен без будь-яких пояснень, так само, як і братів-засновників. Стосовно них, це могло бути з таких причини:

- імена були і йому не зрозумілі;

- імена були добре зрозумілі йому і сучасникам, можливо, навіть, вживалися у діалекті полян, який був значно ближчий до давньої праслов'янської мови, ніж сучасні слов'янські.

Спробувавши пояснити походження і значення імен Кий, Щек, Хорив з позицій автохтонності української мови, її найбільшої близькості до полянського діалекту праслов'янської мови та, застосувавши методи нового відгалуження у сучасному тотальному дизайну [6] – ретроспективного протодизайну, нам вдалося розробити гіпотезу, що імена – бойові прізвиська братів-засновників виникли від назв, тогочасного найкращого озброєння та військового спорядження (кия, чекана, хоругви), якими майстерно володіли князі.

Цілком можливо, що бойові символи «стяги» виникли саме у давньослов'янських племенах, враховуючи давнину використання цього слова.

Наведемо дві текстові моделі княжої хоругви, котру, як свідчить його ім'я – бойове прізвисько, виносив перед військом і охороняв безстрашний Хорив, молодший із засновників Києва.

Обидва стяги, корогви, (хоругви) склалися з двох основних елементів: обструганого дерев'яного держака довжиною до 3,6 м, стяга-шкури з корови розмірами 1.0x1,5 м. Варіанти відрізняються тим, як держак і стяг кріпляться один до одного. По-першому: шкіра стягу прив'язувалася безпосередньо до держака. По другому – стяг кріпився до горизонтальної палиці, яка, потім, прив'язувалася на розтяжках з шкіряних полосок до вертикального держака та будучи з малюнком племінного герба добре майорила на вітрі, призиваючи бійців до безстрашної битви.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок:

Ознайомившись з літописами [2, 10] та працями істориків і археологів [8, 9, 12-15] про заснування Києва, ми не знайшли задовільних пояснень походження і значення імен братів-засновників Кия, Щека і Хорива, сестри Либідь. Розробляючи варіанти текстових моделей ретроспективного протодизайну бойового спорядження засновників столиці, виходячи з позицій автохтонності української мови та її похідної близькості до праслов'янської, ми прийшли до гіпотетичних тверджень, що імена Кий та Щек походять від назв улюблених видів тогочасної зброї первісних слов'ян – кия і чекана [3-5]. Щодо імені молодшого брата Хорива, то пропонуємо гіпотезу походження його від слова «хоругва» (корогва, стяг з корогви), а означає воно сучасною мовою хоружний, тоб-то прапороносець [11].

Розроблені два варіанти текстових моделей ретроспективного протодизайну княжої хоругви, що складаються з держака (до 3, 6 м довжиною) і стяга (частинами вичиненої шкіри, розмірами приблизно 1.0x1, 5 м).

В подальшому, колектив дослідників планує розробку магістерських дисертацій, проектів з графічного дизайну, публікації, тез, статей, посібників та

монографій на цю тематику. Бажані наступні археологічні експедиції, що допомогли б перевести гіпотезу у достовірну теорію.

Список літературних та електронних джерел:

1. Бебек В.М. Тисячолітня країна: доісторичні цивілізації та глобальні релігійно-політичні доктрини [Навч.-метод.посіб.]- Київ - Ужгород, 2012. – 280 с.
2. Велесова книга.-К.:ПП «Поронтак», 2006.-60 с.
3. Горбик О.Р., Дутчак Р.О. Текстова модель протодизайну родового символу князів кийовичів (нова гіпотеза походження назви столиці України).-Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі у світлі реалізації конвенції ООН про права інвалідів. Зб. тез доп. 14 міжнар. наук. - практ. конф. -К.: Університет Україна, 2014. - с. 420 - 422.
4. Горбик О.Р., Ломовський А.І., Нікуліна Г.Ф., Саркісян М.С. Варіанти текстових моделей протодизайну родового символу князів Кийовичів (до нових версій гіпотези походження назви столиці України). - Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Наук. - техн. зб., вип. 37. - К.: КНУБА, 2014. - С. 158-168.
5. Горбик О.Р., Творонович О.Є., Творонович І.О. Нова версія тлумачення імені Щек, одного з братів-засновників Києва та текстової моделі його зброї-символа в аспекті ретроспективного протодизайну. - Сучасні проблеми архітектури та містобудування. наук.-техн. зб., вип. 38. - К.: КНУБА, 2015. С. 141-147
6. Даниленко В. Дизайн. – Харків: ХДАДМ, 2003.-320 с.
7. Дегтяренко К. С., Саркісян М. С. // Горбик О. Р., наук. кер. Ретроспективний протодизайн та нова гіпотеза походження імені Щек, одного з братів-засновників Києва. - Молодь: освіта, наука, духовність. Зб. тез доп. X всеукр. наук. конф. - Університет «Україна», 2015. - С. 375 – 377.
8. Закревский Н.О. Описание Киева (в 2 т.). – М.: В. Грачев и Ко, 1868.- 950 с.
9. Зорін О.Д, Кутовий О.І., Розенберг В.А. – Київ Х-ХІІ століть. План-реконструкція. – К.: Мистецтво, 1973.
10. Нестор. Повість минулих літ. – К.: 1973.
11. Панчук О.А., Саркісян М.С.//Горбик О.Р., наук. кер. Ретроспективний протодизайн та нова гіпотеза походження і значення імені Хорив, одного із засновників Києва. – Молодь: освіта, наука, духовність. Зб. тез. доп. X Всеукр. наук. конф. - К.: Університет Україна, 2015. – С. 383-385.

12. Толочко П.Д. Древний Киев. – К.: 1983.
13. Historical – club.org.ua
14. Lemky.com//...//124 - vauzil_on//pohodzennia
15. www.ualogos.kiev.ua

Аннотация

В статье предлагается новая гипотеза трактовки древнеславянского имени Хорив, младшего брата среди основателей Киева, от названия главного племенного символа боевой славы и богатства – «стяга с корогвы», или, что обличье, хоругвы, которую он носил в битвах, отвечая за ее сохранность. Переводить его имя – боевую кличку следует как знаменосец, хоружный (на старом и современном украинском, польском, козачьих диалектах русского языков). Разработаны и приводятся варианты текстовых моделей хоругвы с позиции ретроспективного протодизайна с целью дальнейшего графического и реального формирования.

Ключевые слова: археология, боевой символ, вариант, версия, гипотеза, град, история, Киев, Кий, князь, корогва, легенда, летопись, Лыбидь, модель, оружие, основатели, праславяне, ретроспективный протодизайн, стяг, тотальный дизайн, Украина – Русь, Хорив, хоругва, хоружный, чекан, щек.

Summary

The new hypothesis of the origin of the Slavonic name Horiv, the youngest brother – founder of Kyiv, from the title of the «horoogva» or in slav. the «stag iz korogva» («the banner from the skin of the cow» - in English) is explained in the article. We have to translate his war – nickname as the «carrier of the banner», or flag officer (in modern Ukraine: «horoonjey»). The versions of the text – models of the kings flags in the trend of the retrospective protodesign are offered.

Key words: archeology, banner, capital, chronic, city, check, «checkun», fight-symbol, founder, Horiv, «horoogva», «horoonjey», hypothesis, Kyi, Legend, Lybid, model, retrospective protodesign, Slav, Slavonic, Shcek, total, design, Ukraine, war-nickname, weapon